

ייצוגים של ירושלים באמנות היהודית, נוצרית ומוסלמית

היצירה: מפה איסלנדית של ירושלים AM 736 I, 4to, fol. 2r.

זמן היצירה: 1350 בקירוב.

אמן לא ידוע, מתוך כתב יד איסלנדי, מתוך אוסף כתבי היד הארנמאגני, קופנהגן.

גודל: 22.7 ס"מ על 27.2 ס"מ.

טכניקת ציור: סרטוט קרטוגרפי סכמתי¹.

תיאור היצירה: יצירה זו מציגה מפה סכמתית ואידיאלית של העיר ירושלים, ובעיקר של נקודות העניין הנוצריות שלה. העיר מוקפת בחומה עגולה, ומחולקת באופן סכמתי לארבעת רובעי העיר באמצעות צלב שראשו פונה מזרחה, ומייצג את הרחובות הנתחמים על-ידי ארבעת שערי העיר². בכל רובע מצויר תיאור סכמטי של נקודות העניין הנוצריות של העיר באדום ובצהוב, המיוצגות באמצעות מבנים המלווים בכיתוב לטיני של שמותיהם ותיאור בסיסי בלטינית או בנורדית עתיקה: המבנים ברובע השמאלי למעלה מייצגים את רחבת כיפת הסלע (Templum domini על-פי התפיסה הצלבנית) – אשר מוצגים כבזיליקות בעלות צריחים מרובים, נעדרות כל כיפה ומופרדות (בניגוד למציאות) מרחבת הר הבית (Templum Salomonis). מסגד אל-אקצא מוצג ברובע העליון מימין לצד קבר מריה. כנסיית הקבר (Templum sanctae crucis) מוצגת כמבנה בעל כיפה ושני צריחים באותו הרובע. ברובע הימני מלמטה מוצג מגדל דוד ולצידו כנסיית "אבינו שבשמיים" (Pater Noster)³.

ההקשר של היצירה: מפה זו היא אחת מתוך הענף הנורדי של המפות המעוגלות של ירושלים הצלבנית. ענף זה מבוסס על קבוצת מפות דומות מפלנדריה, אשר צוירו כמאתיים שנה קודם לכן, בימי שיאה של ממלכת ירושלים הצלבנית. המפות האיסלנדיות, אשר צוירו יותר ממאה שנה לאחר נפלת ממלכת ירושלים הצלבנית ולפחות שנות דור לאחר נפילת ממלכת עכו הצלבנית⁴ בעוד שהמקור הבלגי למפות מציג בהקשר של כרוניקות על מסעות הצלב עצמן, האירועים הקשורים במסעות

¹ Dale Kedwards, *Cartography and Culture in Medieval Iceland*, Phd Dissertation (University of York, department of English and Related Literature, September 2014).

² Tsafra Siew, *Representations of Jerusalem in Christian-European Maps from the 6th to the 16th Centuries: A Comparative Tool for Reading the Message of a Map in its Cultural Context* (The Hebrew University of Jerusalem, The European Forum, 2008).

³ Kristin B. Aavitsland, „Civitas Hierusalem famosissima: The Cross, the Orb, and the History of Salvation in the Medieval North”, p. 424-453, in: Ibid., Line M. Bonde (Eds.), *Tracing the Jerusalem Code: Volume 1: The Holy City Christian Cultures in Medieval Scandinavia (approx. 1100–1536)* (Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Boston, 2021).

⁴ Ibid., 427.

הצלב נעדרים לחלוטין מהגרסאות הנורדיות שלהן, הן בהקשר הספרותי והן בייצוגים הויזואליים.⁵ המפה הזאת מופיעה, אם כן, כחלק מטקסט אנציקלופדי-גיאוגרפי שעוסק בקוסמולוגיה, אסטרונומיה, חישובי לוח-שנה, מטאורולוגיה, בעלי-חיים, ארצות, צמחים והיסטוריוגרפיות שונות. מקורו במנזרים הפרנציסקניים של צפון איסלנד.

ייעוד וקהל היעד: קהל היעד של הספר שבתוכו מצויה המפה, כאמור, היה הנזירים הפרנציסקנים של צפון איסלנד. נזירים אלו היו חלק מרשת בינלאומית, עשירה ועוצמתית של המסדר הפרנציסקני, ואיכלסו את הפינה הצפונית והנידחת ביותר שלו. מקומם של הנזירים בסביבתם הקשה ניתן לאפיון חברתי-כלכלי מחד ודתי מאידך: מהפאן הדתי, הם היו נציגי הנצרות בפינה נידחת זו של העולם הנוצרי, והיו אמונים על הצרכים הדתיים של האוכלוסייה. ברם, לצד תפקוד זה, הונם האנושי והחומרי של המנזרים העניק להם גם תפקיד חשוב במרקם הכלכלי-חברתי של החיים על האי: הם היו אמונים גם על גמילת חסדים על האי מתוך קופתם, אשר נהנתה הן מהון שמקורו בתרומות ובמשאבים שמקורם במוסדות המסדר עצמו, והן מהון שמקורו בזכויות הדיג שלהם ומאדמותיהם החקלאיות.

⁵ Ibid.

תקציר זה כפוף לתקנון אתר Grade.co.il ויחולו עליו התנאים הכתובים שם. העושה שימוש במסמך, לרבות קריאתו, מקבל על עצמו ללא סייגים את כל התנאים הקבועים בתקנון. מעבר לכך, אין להעתיק, לשכפל, לשנות, להפיץ, לפרסם, לשדר, להציג בפומבי, להעמיד לרשות הציבור, למסור או למכור לצד שלישי או לעשות שימוש מסחרי כלשהו במסמך זה ו/או כל חלק ממנו.